

Makale Geliş | Received : 14.11.2024

Makale Kabul | Accepted : 31.12.2024

NIETZSCHE’NİN ÖZGÜRLÜK ANLAYIŞINDA “HAKİKAT” DÜŞÜNCESİNİN YERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Gökçe SARI*

Öz

Bu çalışmada *hakikat* düşüncesinin Nietzsche’nin özgürlük anlayışındaki yeri ve etkisi ele alınmıştır. Nietzsche, özgürlüğü salt bir kavram olarak sorgulanmaktan ziyade onu bir insan tipi üzerinden ele almaktadır. Bu insan tipi *özgür insan*dir. Ona göre *özgür insan* kendi kararlarını verebilen, gücü elinde tutabilen ve kullanabilen, hayatın iyi ve kötüsünü aynı anda kabul edebilen *sürü insanı* ve *trajik insan* arasındaki bir insandır. Özgürlük, bu insan türünün yaptığı ve ölçüsü olduğu şey anlamına gelmektedir. Nietzsche’ye göre özgürlük ve özgür insanın önünde birtakım engeller bulunmaktadır. Bu engellerden biri de *hakikat istemi/hakikat arayışı*dir. Ona göre kesin bir *hakikat* arama çabası, insanın özgürleşmesi önünde büyük bir engeldir. Dinlerin kendi doğrularını salt *hakikat* olarak sunmaları, yaşamın kaynağı olarak kabul edilecek zorunlu bir arkhe arayışı, duyulur şeylerin önemini geçersiz kılan ideler dünyası tasarımı gibi birçok *hakikat* örneğinin dayatılması Nietzsche’ye göre aslında özgürlüğün önündeki engellerden başka bir şey değildir. Sonuç olarak Nietzsche’ye göre *hakikat* düşüncesinin özgürlük üzerindeki etkisinin ayrıntılı olarak incelendiği bu çalışmada mutlak *hakikat* arayışlarının özgürleşme konusunda olumsuz bir yeri ve etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nietzsche, özgür insan, özgürlük, hakikat, güç istenci.

AN EXAMINATION OF THE ROLE OF "TRUTH" IN NIETZSCHE'S CONCEPTION OF FREEDOM

Abstract

This study examines the place and impact of the concept of *truth* in Nietzsche’s understanding of freedom. Rather than addressing freedom as an abstract notion, Nietzsche approaches it through a specific human archetype: the free individual. According to him, a free individual is one who can make autonomous decisions, wield and manage power, and embrace both the good and the bad in life, standing somewhere between the herd and the tragic individual. Freedom, therefore, represents both the actions of this human type and the standard by which they are measured. Nietzsche argues that there are certain obstacles to both freedom and the free individual, one of which is the demand for truth or the search for absolute *truth*. He contends that the pursuit of an ultimate truth is a significant barrier to human liberation. The imposition of various models of *truth* -such as religions presenting their own doctrines as absolute truth, the search for a fundamental *arche* as the source of existence, or the construction of an ideal world that devalues sensory experience—

---

* Arş. Gör. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, gokcebaskesen@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7760-3828

constitute, according to Nietzsche, nothing more than obstacles to freedom. In conclusion, this study finds that Nietzsche’s view on the influence of the concept of *truth* on freedom underscores that the quest for absolute truths has a detrimental role and impact on the process of liberation.

Keywords: Nietzsche, the free individual, freedom, truth, will to power.

Giriş

Özgürlük, genel olarak bireyin dış baskı, etki veya zorlamalardan bağımsız şekilde kendi istemiyle eylemde bulunabilmesi durumu olarak tanımlanır. *Türk Dil Kurumu Felsefe Sözlüğü*’nde ise özgürlük “1- Bağlı olmama; dışardan etkilenmemiş olma, engellenmemiş olma; zorlanmamış olma. 2- Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi istencine, kendi yasasına, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi 3- İnsanın kendi istemesi, kendi istenci ile eylemde bulunabilme olanağı; insanın dıştan engellenmeden etki yapabilmesi” anlamına gelmektedir (Akarsu, 1975: 138). Timuçin’e göre ise özgürlük; “(“köle ya da tutsak olmama, baskı altında bulunmadan kendi istemine göre davranma” durumu olarak değerlendirilmektedir (Timuçin, 2004, s. 393).

Cevizci ise, özgürlüğü ahlaki öznenin akıl ve iradeye dayalı olarak kendi tercihlerine göre eyleyebilmesi şeklinde tanımlar. Bu ortak tanımlamalar, özgürlüğün bireyin kendi istenci ve akli doğrultusunda hareket edebilme kapasitesine dayandığını göstermektedir (Cevizci, 2005, s. 1305). Nietzsche’ye göre ise özgürlüğün ne anlama geldiği onun insan üzerine olan düşüncelerinin ne anlama geldiği ortaya konulduğu taktirde anlaşılabilir. Çünkü Nietzsche insandan ne anladığını anlatırken *sürü insanı* ve *üstinsan* arasında bir köprü olarak düşündüğü üçüncü bir insan tipinden yani *özgür insandan* bahseder. Nietzsche, eserlerinde salt bir kavram olarak özgürlükten bahsetmediği içi onun özgürlük düşüncesinin ayrıntıları özgür insan tasarımı ve onun özellikleri üzerinden ele alınacaktır.

Nietzsche'ye göre özgür insan, mevcut ahlak değerlerinden bağımsız, toplumun sıradan doğrularını sorgulayan ve kendi yolunu belirleyen bireydir. Bu kişi, "iyi" ve "kötü" kavramlarının ötesine geçerek sürü psikolojisinden sıyrılmış ve dünyayı kendi bakış açısıyla değerlendirme cesaretine sahiptir. Henüz yaratıcı bir aşamaya ulaşmamış olsa da yaratıcı olmaya yönelmekte ve kendi hayatına kendi istekleri doğrultusunda yön verebilme becerisine sahiptir. Nietzsche'nin *üstinsan* (Übermensch) idealine geçişte bir basamak olarak kabul ettiği bu insan tipi, ahlakdışı olarak tanımlanır; çünkü mevcut ahlaki

değerlerden koparak kendi ahlakını yaratma yolunda en büyük adımı atan insan konumundadır (K. Bingöl, 2021, s. 116). İnsan, sürüden ayrılıp, kendi kararlarını verebilen, istemesinin yönünü kendi belirleyen *Özgür insan* seviyesine ulaşmaya çalışırken önünde birtakım engeller bulunmaktadır. Nietzsche'ye göre, mevcut ahlak yasaları, değerler sistemi, yozlaşmış Hristiyan inancı ve hakikat arayışı gibi unsurlar, bireyin özgürleşme sürecinin önündeki temel engeller arasında yer alır.

Hatab'a göre Nietzsche'nin *hakikat* anlayışı, geleneksel düşünce sistemlerine karşı bir eleştiri olarak kabul edilebilir. Nietzsche, Batı düşüncesinin temellerini sorgulayarak, "hakikat" kavramını sabit ve değişmez bir yapı olarak değil, sürekli değişen ve dönüşen bir süreç olarak görür. Ona göre gerçeklik, değişim ve olumsuzlukla dolu bir akış halindedir; bu nedenle sabit bir *hakikat* arama düşüncesi saçmadır (Hatab, 1987, s. 95). Nietzsche'nin *hakikat* düşüncesi, aslında gerçekliğin bir yansıması olarak değil, bir yaratım ve inşa süreci olarak ele alınmaktadır. Nietzsche, gerçeğin var olan bağımsız bir gerçeklikle örtüşen bir kavram olmadığını, aksine *güç istenci* ile şekillenen bir formda olduğunu belirtir. Bu bağlamda *hakikat*, insanın yaratıcı gücünü ifade eden bir kavramdır ve bu nedenle, Nietzsche'nin felsefesindeki *hakikat*, insanın kendi gerçekliğini yaratma kapasitesine vurgu yapmaktadır (Keith J. Ansell-Pearson, 1986, s. 498-499).

Nietzsche, *hakikat*'in bilinenin aksine, bir keşif değil bir yaratım süreci olduğunu düşünür. Bu durum aynı zamanda insanın kendi varoluşunu ve anlamını yaratma sorumluluğunu üstlenmesi gerektiği anlamına da gelmektedir. Bu anlayış, Nietzsche'nin "Tanrı'nın öldü" argümanı ile bağlantılı görülmektedir (Keith J. Ansell-Pearson, 1986, s. 499). Çünkü Tanrı'nın olmadığı durumda kendi sorumluluğunu alma cesaretini gösteren insanın konumu, hakikat söz konusu olduğu zaman da insanın kendi anlamını ve değerlerini oluşturma özgürlüğünü beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla Nietzsche'nin *hakikat* anlayışı, insanın varoluşsal deneyimlerini ve potansiyelini yansıtan bir perspektif sunmaktadır. Hatab'a göre O, *hakikat*'in insanın deneyimlerinin ve yorumlarının bir yansıması olduğunu düşünmektedir (Hatab, 1987, s. 109). Bu nedenle, her bireyin kendi *hakikatini* yaratma kapasitesine sahip olduğunu düşünmek mümkündür. Bu bağlamda, Nietzsche'nin *hakikat*'e yüklediği anlam, geleneksel sabit değerlerin sorgulanması ve bireysel yaratıcılığın ön plana çıkarılması ve değerlerin yeniden inşa edilmesi süreciyle örtüşmektedir.

Nietzsche, gerçeğin ve değerlerin yeniden inşa edilmesi sürecinde elde olan yanlış yargıların da kıymetli olabileceği kanısındadır. O sadece gerçeğe dair olan geleneksel

anlayışların karşısındadır. Bu geleneksel anlayışlar sabit, değişmeyen salt hakikatlerin peşinde olan arayışlardır. Nietzsche, gerçeği her ne pahasına olursa olsun arama arzusunu küçümseyerek bunu “gençlik deliliği” olarak adlandırır. Bu yaklaşım, onun hakikate yönelik eleştirel tutumunun önemli bir göstergesidir (Gemes, 1992, s. 47). Nietzsche, fikirleri yalnızca birer araç olarak görür ve esas hedefinin, mevcut değer sistemlerini dönüştürerek bir değişim yaratmak olduğunu savunur.

Bu durum onun felsefi yaklaşımının bir parçası olarak, var olan gerçeklikleri sorgulayıp yeni bir anlayış geliştirmeye yönelik bir çaba olarak kabul edilebilir. Tüm bu çaba, insanın kendini aşması ve özgürleşmesi için yaptıklarının dahil olduğu bir sürecin içerisinde yer almaktadır. Ona göre insanın amacı kendini aşarak özgürleşmesi ve daha sonra üstinsana doğru yol almasıdır. Nietzsche’ye göre, kalıplaşmış ve sabit bir hakikat anlayışı, bireyin özgürleşmesinin önündeki temel engellerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmada, Nietzsche’nin özgürlük kavramına yaklaşımı çerçevesinde, hakikat düşüncesinin özgürlük yolunda nasıl bir engel teşkil ettiği, birey üzerinde yarattığı güçlükler ve bu engelin nasıl aşılabileceği incelenecektir.

1. *Özgür İnsan Üzerine*

Nietzsche özgür insanı anlatırken düşüncelerinin merkezine “güç” ve “güç istenci” kavramlarını koyar. Özgür insanın açık bir şekilde anlaşılabilmesi için öncelikle “güç” ve “isteme” kavramının açıklığa kavuşması gerekmektedir. Çünkü ona göre isteme kavramının kendisi sorunlu bir kavramdır. Nietzsche’ye göre, isteme özgürlüğü dediğimiz şey bir yanlısamadan ibarettir; insan, içinde bulunduğu verili koşulların belirleyiciliği altında, kendi iradesiyle özgürce seçim yaptığını zannetse de aslında bir buyur edicinin yönlendirmelerine tabi olmaktadır. Bu bağlamda Nietzsche, özgür istemenin kökeninde, bireyin önceden belirlenmemiş bir ortamda, kendiliğinden "ben istiyorum" diyebilmesinin yattığını savunur. Fakat insanların çoğu, özgür iradeye sahip olduklarını zannettikleri durumlarda, buyur edicinin etkisi altında olduklarını ve bu buyrukları kendilerine aitmiş gibi benimsediklerini fark etmezler. Bu yanlısama, istemelerini özgür olarak görmelerine ve hatta özgür bir insan olduklarına inanmalarına yol açar (Nietzsche, 2007, s.32).

Nietzsche'ye göre istemeyi özgür ve özgür olmayan isteme olarak ayırmak, yanılısamlara neden olmaktadır. İnsan, özgür olmayan istemelerini dış etkenlerin baskısı olarak algıladığında, kendine yönelik bir sorumluluktan kaçma eğilimindedir. Nietzsche'ye göre isteme eylemi, özünde öznel bir iradeyi yansıtır; bu nedenle isteme ya vardır ya da yoktur. Ona göre, istemenin özgür olmaması ancak yaptırım ya da zorlama gibi durumlarda söz konusu olabilir. Ancak böyle durumlarda gerçek bir irade bulunmadığı için istemeden bahsetmek anlamsız hale gelir. Nietzsche, bireyin gerçekten özgür iradeye sahip olabilmesi için, dayatılan dış etkenlerden bağımsız, kendi kendine ve doğrudan "ben istiyorum" diyebilmesi gerektiğini savunur (Başkesen, 2013, s. 21). Dolayısıyla "Özgür olmayan isteme, mitolojidir: Aslında gerçek yaşamda yalnızca güçlü ve zayıf istemeler söz konusudur." (Nietzsche, 2007, s. 34).

Nietzsche'ye göre özgürlük, güçlü olanın verili koşulları aşma ve yıkma kapasitesiyle elde edilebilir. Pek çok insan özgür isteme yanılısaması içinde yaşamaktadır; ancak onların bu yanılısamadan kurtulma güçleri olmadığı için alternatif bir özgürlük anlayışını düşünemezler. Nietzsche, özgürlüğü ancak güçlü olanların ulaşabileceği bir ayrıcalık olarak tanımlar ve bunun "en azların işi" olduğunu belirtir. Ona göre, özgürleşme zorlanmadan, baskı olmaksızın gerçekleşmelidir, bu da yalnızca güçlü olanların başarabileceği bir niteliktir. Nietzsche'nin bahsettiği güçlü bireyler, özgürleşme sürecinde yalnızca istemelerini harekete geçirmezler; aynı zamanda toplumsal veya bireysel olarak dayatılmış koşulları yıkma girişiminde de bulunurlar. Bu durumu "taşkınlık" olarak nitelendiren Nietzsche, toplumun bu tür bireyleri hoş karşılamayacağını ifade eder (Nietzsche, 2010, s. 116-117). Ancak ona göre, tam da bu tür taşkınlık yapabilen, güçlü bireyler özgürleşmenin gerçek anlamını kavrayabilir ve gerçekleştirebilirler. Nietzsche için özgürlük, ancak bu radikal yıkım ve toplumsal normları aşma gücü ile mümkündür. Nietzsche'ye göre yaşamın özü ve kendisi "güç istenci"dir; varoluşumuz bu istemle sürekli bir etkileşim içindedir. Hakikati görünüşlerden üstün bir değer olarak görmek, Nietzsche'nin gözünde yalnızca ahlaki bir önyargıdır. Çünkü görünen dünyayı değersizleştirip yok saydığımızda, hakikat adına geriye hiçbir şey kalmayacaktır. Ona göre yaşamda var olan her şey güç istencinin bir ifadesidir. "Tüm itici güçler güç istencidir; bunun dışında hiçbir fiziksel, dinamik veya psişik güç yoktur." (Nietzsche, 2010, s. 438). Nietzsche, Hristiyanlıkta da bir tür güç istenci olduğunu belirtir; ancak bu, güçlü olanlara üstünlük sağlamak ve onların değerlerini tüketmek amacı güden, hırsla dayalı bir güç istencidir. Bu aşırı hırsla, Hristiyanlıkta doğruluğun açıkça görülmesini engeller ve hakikati bulanıklaştırır. Nietzsche, hakikatin tarih boyunca bir güç mücadelesi sonucu inşa edildiğini ileri sürer. "Sürü insanı" olarak adlandırdığı insanlar, kendilerini güçlü kılma

isteğiyle, trajik insanlara üstün olduklarını varsaydıkları bir öte dünya anlayışı geliştirmiştir. Onlar için gerçek ve hakiki olan, kendilerini rahatlatmak ve üstün kılmak bu "öte dünya" kavramıdır (Nietzsche, 2010 s. 438-439).

Nietzsche’ye göre güç istenci, insanın kendini aşma ve kendine hâkim olma arzusunu ifade eder. Bu güç, başkaları üzerinde baskı kurmak veya şiddet uygulamak anlamında değildir; aksine, kişinin kendi üzerinde kurduğu kontrol ve içgüdülerini yüceltmesiyle ilgilidir. Gerçek güç, başkalarını ezmektense, bireyin kendini sürekli olarak aşmasını sağlayan içsel bir disiplindir (K. Bingöl, 2021, s.30). Nietzsche’ye göre evrendeki değişim ve oluşum, güç mücadeleleriyle şekillenir ve her şey, varlığını sürdürmek ve gücünü artırmak için bu mücadeleye girer. Güç tek başına yetersizdir; onun ilerlemesini sağlayacak bir istenç de gereklidir. Varlıklar, daha fazla güce sahip olma amacıyla kendi varlıklarını bile riske atabilirler. Bu güç mücadeleleri evrende değişimi sağlarken mutlak doğrulardan kaçınmayı gerektirir, çünkü mutlak doğrular gücün gelişimini engelleyebilir. Nietzsche, hakikat arayışının insanı belirsizlikle yüzleşme cesaretinden yoksun bıraktığını ve bu durumun nihilizme yol açtığını savunmaktadır (Başkesen, 2013, s. 44). Bu nedenle, hakikat istemi özgürleşmenin önünde bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. *Hakikat İstemi ve Özgürlük Üzerindeki Etkisi*

Hakikat düşüncesi Antik dönemden itibaren aslında tarihin her döneminde kendini göstermiştir. Antik dönem filozofların her şeyin başlangıcını, varlığın ilk ilkesini sorgulamaları aslında onların hakikatin peşinde olduklarının açık bir göstergesidir. Bu dönemde, duyularla algılanabilen maddi dünyanın varlığı sorgusuz kabul edilirdi ve varlığın kaynağı araştırılırken duyuların ötesine geçilmezdi. Hakikat, tamamen duyularla algılanabilen, somut dünyayla sınırlandırılırdı. Örneğin, Thales’e göre bu temel gerçeklik su iken, Anaksimenes’e göre hava olarak kabul edilirdi. Ancak, duyuların ötesine geçme çabası ilk kez Herakleitos ile başlamıştır. Herakleitos'un "Her şey akar" sözüyle ifade ettiği sürekli değişim fikri, Nietzsche'yi de evrendeki değerlerin mutlak değil, göreceli olduğunu düşünmeye itmiştir. “Örneğin, belirgin olan, belirsiz olandan daha fazla değerli olacaktır,

görünüş ‘hakikat’ten daha az: Ama böylesi değer biçmeler, bizim için düzenleyici önlemleri bir yana, yalnızca yüzeyde değer biçmelerden fazla bir şey olmayacak, bizim gibi varlıkların kendilerini korumaları için belki kesinlikle gerekli belli bir niaiserie (budalalık). Öyleyse diyelim haydi, özellikle insan değildir, “her şeyin ölçüsü...” (Nietzsche, 2007, s. 19). Nietzsche, Hıristiyan ahlakının temsilcisi olarak gördüğü "sürü insanı"nın, kendi değerlerini ve hedeflerini belirleme yeteneğini kaybettiğini ve dışarıdan dayatılan normlara körü körüne uyduğunu savunur.

Bu insanlar yani onun deyimıyla “pek çoklar” gerçekleri göremez ve şeylerin asıl anlamda değerini bilemezler. Her şeye kendi iyi ve kötülerinden yola çıkarak değer biçtikleri için, hakikate de böylesi bir perspektiften bakarlar ve ona kendilerince değer biçerler. Dolayısıyla insanın ezbere değerlendirme yapmasından ötürü bazı durumlarda değer biçme ile şeylerin asıl değeri göz ardı edilmektedir. Bu yüzden hakiki diyebileceğimiz şeyler değersiz etiketi altına girebilmektedir. Burada Nietzsche’nin söylemek istediği her şeyin ölçüsü olamayan insan tipi *sürü insanı*dır (Nietzsche, 2010a, s. 204).

Nietzsche'ye göre, sürü insanı, daha üstün güçlerin hizmetinde kullanılan bir araçtır. Onu her şeyin ölçüsü olarak kabul etmek, kişiselleştirmek ve bir amaç haline getirmek, gerçekliğe aykırı bir antropolojik yanılıdır (Nietzsche, 2008, s. 82). İyi ve kötünün anlamını veren Nietzsche'ye göre aslında insandır. Bu değerlerin gökten inmediğini düşünmememizi ister. İnsanın önce eşyaya ardından da diğer insanlara değerler biçtiğini bu yüzden insan kavramının aslında “değerlendiren” anlamına geldiğini vurgular (Nietzsche, 2008a s. 61). Nietzsche'ye göre her şeyin aslında anlamını veren, değerini gösteren insandır. Ancak ona göre her şeyin ölçüsü olan bir insan vardır. O da ancak *üstinsandır*. Ona göre bu insan sadece gerçekleri görebilmektedir. Şeylere değer biçmek yerine gerçek anlamda değer bilgisine sahip, değerlendirme yapabilen insandır. Çünkü Nietzsche, evrendeki değişimin ve dönüşümün farkındadır. Dolayısıyla değişim ve dönüşümün olduğu yerde sabit, değişmez bir hakikat düşüncesi aranması saçmadır. Nietzsche, bir olayın veya kavramın özünü anlamaksızın yapılan her değerlendirmenin, ezberlenmiş fikirlerden öteye gidemeyeceğini savunur.

Nietzsche'ye göre Herakleitos’un değişim fikrinden etkilenen Parmenides, Sokrates ve Platon, hakiki olanın—yani kesin ve değişmez olanın—bu dünyanın dışında aranması gerektiğine inanmışlardır. Çünkü duyulur dünya sürekli bir değişim içindedir; taş, toprak, hatta insan her seferinde farklı görünür. Bu düşünce, değişen bir şeyin bilgisinin olmayacağı, yalnızca değişmeyen, varlığını ve yokluğunu koruyan şeylerin

bilinebileceği fikrini beraberinde getirmiştir. Platon, bu değişmez olanı “ideler dünyası” olarak adlandırarak, duyulur dünyanın asıl kaynağı olarak ideaların var olduğunu ileri sürmüştür (Nietzsche, 2007, s. 14). Nietzsche’ye göre felsefe tarihinin dönüm noktası, Sokrates’in düşünceleridir. Sokrates’in yaşamın dışındaki sabit bir hakikat arayışı, felsefenin metafizik konulara odaklanmasına yol açmıştır. Bu yaklaşım, var olan dünyayı değersizleştirirken, filozofları da görünenin ötesinde bir "kendinde şey" arayışına yönlendirmiştir. Ancak Nietzsche, bu arayışın hem *hakikati* bulmada başarısız olduğunu hem de gerçek hayata yabancı, uydurma değerler oluşturduğunu düşünür. Ona göre bu eğilim, yaşamın kendi değerini göz ardı etmiştir (Nietzsche, 2007, s. 104). Duyulur dünya bu sebeple bir görünüşler dünyası durumuna gelmiş ve gerçeklik insandan uzak bir yere konulmuştur.

Nietzsche’ye göre Platon’un felsefesi, insanı kendine yakın olan hakikatlerden uzaklaştırarak, onları başka bir dünya sınırının ötesine taşımış ve bu dünyayı bilinemez ilan etmiştir. Platon’a göre her şeyin bir “ide”si vardır; dünyadaki şeyler ise yalnızca bu idelerin yansımalarıdır, dolayısıyla bu yansımalara dayanarak elde edilen bilgi gerçek bilgi değildir. Platon’da, ideler hiyerarşik bir düzene sahiptir ve “iyi idesi” her şeyin var olma ve bilinme nedeni olarak en üstte bulunur. Nietzsche, bu bakış açısının Hıristiyanlık öğretisinin *hakikate* bakışıyla aynı olduğunu vurgular. Hıristiyanlığa göre de tek *hakiki* varlık Tanrı’dır ve duyulur dünya yalandır; asıl gerçeklik, Tanrı ve göksel dünyadadır. Aynı görüş daha sonra Kant’ın düşüncelerinde de kendini göstermiştir. Kant’a göre, insanlar yalnızca görünüşleri (fenomenler) bilebilirler ancak asıl olan, hakiki olan, bu görünüşlerin altında yatan “kendinde şey”dir(noumen) ve bu “kendinde şey” olan *hakikat* bilinemezdir (Kant, 1993, s. 170).

Nietzsche’ye göre, Kant duyulur dünyaya görünüşler dünyası diyerek onu değersizleştirmekte ve gerçekliği görmezden gelmektedir. Bu düşünce ile Kant, içinde yaşanan *hakiki* olan dünyayı değersizleştirmekte ve yozlaştırmaktadır. Nietzsche *Deccal*’de Kant’ı ve ikili dünya tasarımında bulunup, duyulur olmayanlara hakikat niteliği verenleri hedef alan şu eleştiride bulunur:

“Hakiki Dünya” kavramı ahlakın dünyanın özü olduğu kavramı (-yanlışlar içinde bu en berbat iki yanlış), şimdi, bulandırılmış- kurnaz bir skepsis sayesinde, yeniden, kanıtlanabilir kılınmış olmasa da, artık çürütülemez

kılınmıştı... Akıl, aklın hakkı, ulaşamıyordu oraya... Gerçeklik “görünüştellik” haline sokulmuş; baştan aşağı yalan bir dünya, varlıkların dünyası, gerçeklik haline sokulmuştur...(Nietzsche, 2008b, s.17).

Nietzsche, görüşlerin ardında gizli bir dünya aranması, idealar gibi bir dünya tasarlanmasını ve bunun hakikat ile özdeşleştirilmesine şiddetle karşı çıkmaktadır. Nietzsche, duyuşal deneyimler aracılığıyla elde edilen bilgilerin, durağan ve mutlak bir hakikati tespit etmek yerine, sürekli dönüşüm halinde bulunan, akışkan bir gerçekliği yansıttığını savunur. Herakleitos’un varlık hakkındaki görüşünü paylaşarak, varlığın sadece bir kurmaca olduğunu belirtir. Nietzsche’ye göre, "görünen" dünya tek gerçekliktir ve "gerçek dünya" olarak kabul edilen şey, aslında duyularla algılanan dünyanın üzerine eklenen bir yanılsamadan ibarettir. Bu "gerçek dünya" anlayışı, değişmeyen bir *hakikat* arayışından kaynaklanır ve Nietzsche’ye göre insanları asıl gerçeklikten, yani yaşanan dünyadan uzaklaştırır (Nietzsche, 2009, s.30). Duyulur dünyanın ötesine yerleştirilmiş, ulaşılmaya çalışılan, görülemeyen, kutsallık atfedilmiş olan bu hakikate ulaşma çabası insanı özgürleşmekten alıkoyar. Aksine onun ulaşamayacağı bir nihai hedef, insanın boşluğa yani nihilizme kapılmasına neden olur.

Tam da bu noktada Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde* eserinde *hakikati*, baştan çıkarıcı bir dişiye, benzetir. Ona göre *hakikat*, güzelliğine güvenerek insanları çeker, fakat filozoflar hakikate nasıl yaklaşacaklarını bilmediklerinden bu oyunda acemi çapkınlar gibi yalnızca kendilerini gülünç duruma düşürürler. Hakikat, onlara kendini vermez; aksine, uzaktan göz kırpar ve sonra kaçar. Bu nedenle, değişmeyen bir hakikate ulaşmaya çalışmaları boşunadır; çünkü Nietzsche’ye göre böyle bir hakikat yoktur. O, evreni sürekli bir oluş ve akış olarak görür; bengi gerçekler ve mutlak hakikatler fikri, Nietzsche açısından yalnızca bir dogmadır. Nietzsche, hakikatin değişmez bir şey olmadığını vurgular ve tüm hakikatlerin, bireylerin perspektiflerinden doğan yorumlar olduğunu ileri sürer. Ancak, hiçbir hakikatin olmadığı görüşüne de tamamen katılmaz; bu, nihilizme götüren bir yol olur. Nietzsche, *hakikatin* filozofların düşündüğü gibi mutlak ve verili bir gerçek olmadığını, değişken bir yapıya sahip olduğunu savunur. Bu yaklaşımıyla, hakikat arayışının bir mutlak gerçeğe değil, sürekli değişen bir anlama işaret ettiğini belirtir (Nietzsche, 2007, s. 17, 144).

Bu doğrultuda Nietzsche *hakikat* kavramını Hristiyan inancının öte dünya tasarımı ile bağlantısında da eleştirmektedir. Hristiyanlıkta *hakikat*, Tanrı tarafından verilmiş bir gerçeklik olarak kabul edilir ve genellikle vahiy yoluyla, yani Tanrı'nın insanlara aktardığı bilgi olarak tanımlanır. Bu *hakikat*, iman edenlerin yüreğinde tecelli eder ve dini öğretiler

aracılığıyla ruhun kurtuluşu ve sonsuz mutluluğun anahtarı olarak görülür. Rahiplerin öğretisinde de *hakikat* hem bu dünyadaki hem de ahiretteki selamet ve huzurun temel şartı olarak vurgulanır. Böylece, Hristiyanlıkta *hakikat*, sadece bilgi değil, aynı zamanda manevi bir rehber ve yaşamın merkezinde yer alan bir inanç sistemi olarak sunulmaktadır (Nietzsche, 2002, s. 92). Dolayısıyla insanlar var olan bu hakikat anlayışı yüzünden kendi kararlarını veremeyecek duruma gelmektedirler. Halbuki Nietzsche’ye göre özgürleşmenin en önemli adımlarından biri insanın kendi kararlarını verebilecek duruma gelmesidir. Hristiyanlığın temsil ettiği bu hakikat görüşü insanın Nietzscheci anlamda özgürlüğünün önünde bir engel olarak durmaktadır. Nietzsche’nin bahsetmiş olduğu bu hakikat yanılgısı insanın gözlerini kör edecek şekilde bir kötü etkiye sahiptir. Bu hakikat yanılgısı ileri durumlarda kendini fizyolojik yanılgılara kadar götürebilmektedir.

Nietzsche, Hristiyanlık öğretisinin ortaya koyduğu gerçeklik anlayışının getirmiş olduğu bu *hakikat* fikrinin yaşamı kısıtlayıcı ve engelleyici olduğunu düşünür. Ona göre Hristiyanlık, bu dünyayı geçici ve değersiz olarak değerlendirip, gerçek hayatın yalnızca ahirette olduğunu savunur. Nietzsche’ye göre bu, insanların kendilerini kandırması ve yaşamın doğal dinamiklerini reddetmesidir. Hristiyanlık, Nietzsche’nin ifadesiyle, mücadele eden ve gerçek insan yaşamını “kötü” ve “yanlış” olarak damgalayıp, ondan kaçışı bir görev haline getirir. Bu yüzden, Hristiyanlık dünyasında, fizyolojik beden ve duysal deneyimler bile gerçeklikten yoksun ve değersiz görülür; her şeyin nedeni olarak Tanrı’yı görme anlayışı, insanın kendi bedenini bile bir gerçeklik olarak kabul etmesini engeller (Nietzsche, 2002, s. 129-131). Nietzsche’nin öğütlemiş olduğu sürü insanından özgür insana geçiş, var olan bu hakikat saplantılarıyla hiç de mümkün görünmemektedir. Sürüden ilk kopuş “ben istiyorum” ilkesi ile olmalıdır. Bir dinin emriyle ya da *hakikat* olduğuna inanılan görünmeyen bir dünyaya ulaşmak için yapılan eylemler insanı özgürleştirmeyecek aksine *sürü insanı* olarak kalmasına ve köleleşmesine sebep olacaktır.

Nietzsche’ye göre yaşam, "güç istenci" etrafında döner ve her varlık yaşamda olduğu sürece bu güç istenci ile şekillenir. Nietzsche, gerçekliğin (hakikat) ve değerlerin, güç istencinin bir yansıması olduğunu savunur. Ona göre, insanlar gerçekliği sadece algılamakla kalmaz, aynı zamanda onu şekillendirmektedirler. Bu bağlamda güç istenci, bireylerin kendi gerçekliklerini yaratmaları ve yarattıkları bu gerçeklerle dönüp kendilerini şekillendirmeyi ifade eder (Gemes, 1992, s. 48). Güç istenci sayesinde sürekli değişen,

yenilenen gerçekler sayesinde insan, kendini daima aşma gereksinimi duyacaktır. Buna bağlı olarak, insan da dâhil olmak üzere evrendeki tüm varlıklar sürekli bir değişim ve dönüşüm sürecine tabidir. Nietzsche'ye göre, metafiziksel anlamda sabit ve mutlak olarak nitelendirilebilecek hiçbir hakikat mevcut değildir. Bu bakış açısı, onun perspektivizm anlayışının bir sonucudur. Nitekim Nietzsche'nin epistemolojisi, kendi başına var olan durağan bir gerçekliğin varlığını öne sürmek yerine, "hakikat" olarak adlandırılanın yalnızca farklı perspektiflerden kaynaklanan yorumlardan ibaret olduğunu savunur. Bu yorumların değeri ise hem bağlama hem de yorumu yapan öznenin konumuna bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Hales ve Welshon, 1994, s. 104-105).

Hakikatin görünüşlerden daha değerli olduğu düşüncesi Nietzsche'ye göre yalnızca ahlaki bir önyargıdır, çünkü duyusal dünyayı yok ettiğimizde *hakikat* adına geriye hiçbir şey kalmayacaktır. Hıristiyanlık öğretisinde de bir güç istemi bulunur; fakat bu istem, yalnızca güçlü olanlara karşı üstün gelmek ve değerleri yıpratmak için kullanılan, öç alma odaklı bir arzudur. Nietzsche, varlıkların kendilerini korumak ve güçlerini artırmak için mücadele ettiğini, hatta gerektiğinde bu uğurda varlıklarını bile riske attığını savunur. Ona göre, dünyadaki değişim bu sürekli güç mücadelelerinin sonucunda ortaya çıkar. Bu nedenle, Nietzsche, değişmeyen mutlak doğrular arayışının yozlaşmaya yol açtığını ve güç istencinin önünü tıkadığını ileri sürer.

Salt hakikate sahip olma arzusu, insanın doyumsuz hırslarından, sanılarından ve güç mücadelesini yanlış yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Bu sanılar belirli salt hakikatlerin olduğunu varsaymaktadır. Dolayısıyla insan bu salt hakikatlere sahip olmayı arzular. Bu hakikatlere ulaşmak için de kendince çeşitli yöntemler bulduğuna inanmaktadır. İnsandaki bu sanılar onu kesin hakikatler peşinde döndürüp, oyalamaktadır (Friedrich Nietzsche, 2006 s. 251.) Nietzsche'ye göre hakikate ulaştığına inanan insan, özgürleşme sürecini bir kez daha sekteye uğratmış olur. Perspektivist epistemolojisiyle Nietzsche, yalnızca "hakikat" kavramının kendisini değil, aynı zamanda hakikati arama ediminin taşıdığı değeri de sorgulamakta ve yeniden düşünmeye davet etmektedir.

"Neden *hakikati* değil de belirsizliği ya da bilgisizliği istemiyoruz?" sorusunu sorarak, *hakikat* arayışının özünde bir değer yargısı olduğunu ileri sürer (Nietzsche, 2007, s. 17). Nietzsche'ye göre insanların bu tarz hakikat arayışlarının aslında onun benimsemiş olduğu değerlerden geldiği açıktır. Bu sözde değer anlayışı insanları kesin, değişmez *hakikatler* peşinde savurup onun özgürlüğüne engel olmaktadır. Nietzsche, hakikat arayışının insanı hayatın sunduğu sayısız güzellikten mahrum bırakacağını ve kesinlik arzusunun, aslında belirsiz bir ideale tutunma çabası olduğunu ileri sürer. Ona göre, bu tür bir yaklaşım, insanı

özgürleştirmekten ziyade nihilizmin doğmasına zemin hazırlayan bir anlayıştır (Nietzsche, 2007, s. 24).

Sonuç

Nietzsche’ye göre *hakikat*, insanların varlıklarını korumak ve kendilerini güçlü kılmak adına oluşturduğu bir kavramdır. Tarih boyunca, özellikle "sürü insanı" olarak nitelendirdiği topluluklar, kendilerine uygun bir *hakikat* anlayışı geliştirmiştir. Bu sürü, kendilerini daha güçlü hissetmek için bir "öte dünya" inancı yaratmış, trajik olan bireylere üstün gelmek amacıyla sahte bir hakikat anlayışına sarılmıştır. Ancak Nietzsche’ye göre bu tür hakikatler, yaşama değer katmak bir yana, insanı güçsüzleştirir ve bağımlı hale getirir.

Nietzsche’ye göre bir düşüncenin değeri, yaşamı ne kadar ilerletip güçlendirdiğine bağlıdır; yanlış yargılardan vazgeçmek yaşamdan vazgeçmek gibidir. Çünkü yaşamda doğru-yanlış, iyi-kötü her zaman iç içedir. Her şey bir değişim ve dönüşüm içerisinde. İnsan da bu değişim ve dönüşümün bir parçası olarak hayatta güç mücadelesiyle var olur. Varlıklar, önce kendi yakınındaki şeylerle mücadeleye girer, ardından varlıklarını koruma içgüdüsünden gücü artırma arzusuna geçerler. Nietzsche, yaşamın bu sürekli güç mücadelesiyle ilerlediğini ve anlam kazandığını savunur. *Hakikat* de bu mücadele sonucunda, gücü artırabildiği ölçüde değerlidir. Sürü insanı, kendi zayıf niteliklerini yücelterek, bu güçsüzlükten kaynaklı bir hakikat geliştirmiştir ve Hıristiyanlık gibi öğretileri kendine kalkan yaparak trajik bireylere karşı üstün gelmeye çalışmaktadır. *Sürü insanı*, benimsemiş olduğu bu değerler ve *hakikat* öğretisiyle özgürleşmeye engel oluşturmaktadır.

Nietzsche için sabit, değişmeyen, kesin hakikatler yoktur. Dolayısıyla böylesi hakikatleri arama çabası da saçmadır. Var olduğu düşünülen bu değişmez hakikatler insanı zayıflığa ve anlamsızlığa götürür. Bundan dolayı yaşam gittikçe değersizleşmeye, soysuzlaşmaya ve en sonunda çöküşe başlayacaktır. Nietzsche’ye göre ideal olan, mutlak bir doğrunun varlığını reddetmek ve dünyayı sürekli bir oluş halinde anlamaktır. Eğer mutlaklık olsaydı, bir çatışma ortamı oluşamaz, insan da kendi içinde çatışamazdı. Her şeyin belirli bir düzene göre ilerlediği ve insanların yalnızca tek bir hakikatin peşinde olduğu bir dünyada, farklı bir şeyin yeşermesi mümkün değildir. Böyle bir durumda insan,

başka türlü olabilme ihtimalini düşünemeyecek ve asla özgürleşme cesaretini bulamayacaktır.

Kaynakça

- A. Pearson, K. J. (1986). The Exoteric Philosophy of Friedrich Nietzsche *Political Theory*, Vol. 14 (3), 497-504.
- Akarsu, B. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara.
- Başkesen, G. (2013). *Nietzsche'nin Özgürlük Anlayışı*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Bingöl, K. Z. (2021). *Nietzsche'de Ahlak, Din ve Felsefe Eleştirisi*. Duvar Yayınları, İzmir.
- Cevizci, A. (2005). *Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları, İstanbul.
- D. Hales, S. Ve C. Welshon, R. (1994). Truth, Paradox, and Nietzschean Perspectivism *History of Philosophy Quarterly*, Vol. 11(1), 101-119. <https://www.jstor.org/stable/27744612>
- Gemes, K. (1992). Nietzsche's Critique of Truth. *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. 52, (1), 47-65. <https://www.jstor.org/stable/2107743>
- Hatab, L. J. (1987). Nietzsche, Nihilism and Meaning. *The Personalist Forum*, Vol. 3(2), 91-111. <https://www.jstor.org/stable/20708503>
- Kant, I. (1993). *Arı Usun Eleştirisi*. (Çev. Aziz Yardımlı). İdea Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2002). *Güç İstenci*, (Çev. Sedat Umran). Birey Yayıncılık, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2006). *İnsan Çoğul ve Tek Başına*, (Çev. Kenan Sarıalioğlu). Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2007). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*. (Çev. Ahmet İnam), Say Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2008). *Seçilmiş Düşünceler*. (Çev. Sâmih Tiryakioğlu). Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2008a). *Zerdüşt Böyle Diyordu*. (Çev. Osman Derinsu). Varlık Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2008b). *Deccal*. (Çev. Oruç Aruoba). İthaki Yayınları, İstanbul.
- Nietzsche, F. (2009). *Putların Alacakaranlığı*. (Çev. İsmet Zeki Eyuboğlu), Say Yayınları, İstanbul.

- Nietzsche, F. (2010). *Güç İstenci*, (Çev. Nilüfer Epçeli), İstanbul: Say Yayınları, İstanbul.
- Timuçin, A. (2004). *Felsefe Sözlüğü*. Bulut Yayınları, İstanbul.